

Det 5. internationale møde om arktisk medicin

Af B. Harvald og J. P. Hart Hansen

I dagene 9.-13. august afholdtes på Hotel Scandinavia i København det 5. internationale møde om sundhed og sygdom i arktiske egne. Mødet havde samlet godt 300 deltagere, hvoraf en trediedel var fra Alaska og Canada, og en trediedel var fra Danmark/Grønland. Den sidste trediedel var overvejende fra de andre nordiske lande og Sovjetunionen, men der var mange andre nationer repræsenterede, i alt 18. Bl. a. deltog australske videnskabsmænd, som berettede om den forskning, der foregår i Antarktis. Den overvejende del af deltagerne var læger, men der var dog også en del tandlæger, sygeplejersker, jordemødre, 'medical aids' og helseadministratorer. Et flertal af deltagerne var direkte tilknyttet sundhedsvæsenene i de arktiske områder, andre havde alene en forskningsmæssig interesse i arktiske helseproblemer. Det grønlandske distriktslægemøde, der plejer at blive afholdt i Nuuk/Godthåb hvert andet år, var i år henlagt til København umiddelbart forud for det internationale møde, for derved at give så mange læger fra Grønland som muligt en lejlighed til at deltage også i det internationale møde.

Et af kongressens hovedemner var den indfødte kvinde i hendes forhold til sundhedsvæsenet, både som bruger og formidler. Det er karakteristisk og tilsigtet for alle arktiske områder, at funktionerne i sundhedssektoren ganske gradvis overtages af de lokale befolkninger. Det er her i første række traditionelt kvindelige funktioner, der bliver overtaget – sygepleje, fødselshjælp, laboratoriearbejde, tandpleje, røngentteknik. Derimod er der fortsat meget få indfødte læger, og de ude fra kommende læger i arktiske områder er næsten alle mænd.

Mødet mellem de arktiske folks oprindelige kulturer og den europæiske har de fleste steder resulteret i en delvis nedbrydning af de lokale befolkningers livsform. Følgerne heraf er velkendte, alkoholisme, voldskriminalitet, selvmord, promiskuitet, kønssygdomme. I denne krise synes kvinderne at klare sig bedre end mændene. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at kvinderne i det nye samfund i så høj grad har beholdt deres traditionelle rolle som mødre, som centrum for familien, som sygdomsbehandlere. Det er mændene, som har haft de

Tandklinikken Nuuk/Godthåb.

største tilpasningsvanskeligheder. Rollen som familieforsørger med fangst og jagt findes ikke i det moderne industri-samfund.

I de fleste arktiske områder var i ældre tid akutte smitsomme sygdomme og tuberkulose de altovervejende dødsårsager. Sådan er det ikke længere. Over alt er tuberkulose næsten udryddet. Vaccinationer og antibiotika har nedsat dødeligheden af andre smitsomme sygdomme. Alligevel handlede en ganske stor del foredrag ved dette internationale møde om forebyggelse og behandling af smitsomme sygdomme, først og fremmest sygdomme, der fremkaldes af virus. Dette hænger sammen med de

meget betydelige videnskabelige fremskridt inden for virusforskningen i det hele taget. To virus tiltrak sig særlig interesse: Det såkaldte Epstein-Barr virus og hepatitis virus, der fremkalder smitsom leverbetændelse. Epstein-Barr virus er interessant ved at betinge helt forskellige sygdomsbilleder i forskellige befolkninger. I hvide folkeslag fremkalder Epstein-Barr virus således den ret fredelige ungdomssygdom mononukleose, der viser sig ved feber, svær halsbetændelse og forstørrede lymfeknuder, milt og lever. Hos negerbørn i Østafrika giver samme virus en ondartet kræftform i lymfeknuderne på halsen og er hos mongolske folkeslag, hvortil eskimoer og

Ørelægen på besøg i fangstbytte på øen Nánagitsit ved Kap Dan 1. august 1967. (Fot.: Ingrid Smidt).

indianere hører, formentlig medansvarlig for kræft i næsesvælgrummet, måske også i ørespytkirtlen. Kræft i næsesvælgrummet er ca. 20 gange hyppigere blandt grønlandere end blandt danske.

Det virus, som medfører smitsom leverbetændelse (hepatitis), forekommer i to forskellige former. Den ene optræder med års mellemrum i epidemier. Denne form, hepatitis A, smitter ved udskillelse af virus med afføringen og overførsel på fødemidler. Der har i tidens løb været talrige epidemier af denne art i de grønlandske bygder. Det er en ubehagelig men stort set ret ufarlig sygdom. Den anden, hepatitis B, er i visse tilfælde mere ubehagelig, idet den kan gå over i en kronisk og uhelbredelig form for skrumpelever. Den smit-

ter kun ved direkte overførsel af virus og skal faktisk bringes helt ind under huden, før den »slår an«. Smitte kan således overføres med kanyler ved blodprøvetagning, ved indsprøjtninger, hos narkomaner, ved blodoverførsel f.ex. ved operation, ved overgang fra mor til foster igennem moderkagen, og endelig kan virus overføres ved seksuel kontakt. I Grønland bliver næsten alle mennesker smittet med hepatitis B, de fleste sandsynligvis allerede i den tidlige barndom og i fosterstadiet. Endnu findes ingen effektiv behandling mod smitsom leverbetændelse, og man ved faktisk ikke, hvorfor virus hos nogle giver en relativ let sygdom, mens sygdommen hos andre skrider frem til et kronisk stadium og måske døden.

»Signe Vest« i Ikatek-sundet august 1967. (Fot.: Carsten M. Smidt).

En lille bakterie, chlamydia, tiltrækker sig også stor opmærksomhed i disse år, og der var adskillige foredrag om chlamydiainfektioner. Når man ikke tidligere har været opmærksom på denne bakterie, der forekommer overordentlig udbredt, skyldes det, at bakterien er så vanskelig at få til at formere sig i laboratoriet. Først i de seneste år har man fundet brugbare dyrkningsmetoder. Man har også fundet metoder til at påvise smitte ved undersøgelse af blodprøver. Herefter har det så vist sig, hvor hyppig sygdommen er. Den overføres hos voksne mest ved seksuel kontakt. Hos mænd kan smitten fremkalde en ubehagelig betændelse i urinrøret og eventuel betændelse i lymfeknuderne i lysken, mens chlamydia hos kvinden har

en forkærlighed for at slå sig ned i æggelederne, hvor sygdommen kan medføre hel eller delvis tillukning af disse og dermed sterilitet og formentlig også øget risiko for svangerskab uden for livmoderen. Et meget stort antal tilfælde af underlivsbetændelse hos kvinder skyldes chlamydia. På Grønland ser det ud til, at bakterien er meget udbredt. Både hos mænd og kvinder kan chlamydia foruden at fremkalde betændelse det sted, hvor bakterien slår sig ned, også give anledning til en ejendommelig gigtsygd. Det vides faktisk ikke endnu, hvor mange gigttilfælde hos grønlændere, der står i forbindelse med denne bakterie.

Kræft var tidligere ikke nogen hyppig sygdom i de arktiske befolkninger. Det er imidlertid et forhold, der er ved at

Børn i Angmagssalik i sygehusets dør. August 1967. (Fot.: Carsten M. Smidt).

ændre sig, bl. a. på grund af den stigende levealder. På Grønland tiltrækker visse kræftformer sig særlig opmærksomhed. Det gælder som nævnt kræft i næsesvælgrummet og en særlig kræftform i ørespytkirtlen, som er meget hyppigere i Grønland end i Danmark. Også spiserørskræft forekommer hyppigt, mere end 5 gange så hyppigt som i Danmark. Lungekræft er sandsynligvis på grund af cigaretterne på hastig fremmarch, ikke mindst blandt grønlandske kvinder, som

nu har en af de højeste forekomster i verden ligesom livmoderhalskræft, der også har været i stærk stigning gennem de senere år. Modsat er brystkræft stadigvæk en relativ sjælden kræftform blandt grønlandere, men viser dog stigning. Andre kræftformer som f. ex. kræft i blærehalskirtlen er i Grønland uhyre sjældne i modsætning til i Danmark, mens kræft i tarmen synes at forekomme lige hyppigt trods forskelle i ernæringen.

Hvad er arveligt, og hvad skyldes miljøets indflydelse? Det er et af de spørgsmål, man stiller sig ved enhver sygdom, ikke mindst for at afgøre, om man har mulighed for at forebygge sygdommen. Det forhold, at der hos grønlandere ikke forekommer blodpropper ved hjertet, er blevet forklaret som et resultat af særlige fedtstoffer i den grønlandske kost, som er medvirkende til, at blodet ikke så let størkner og danner propper. Nu er dette synspunkt modificeret – der er nok også nogle arvelige faktorer, der spiller ind, og som hos grønlandere nedsætter blodets størkningstendens.

Forureningen og dens skadevirkninger var også et emne, der samlede interesse. Både kviksølv og cadmium er blandt de stoffer, der ophobes på vejen gennem fødekæden fra plankton, gennem fisk op til de fiskeædende havpattedyr og fugle. Mennesker, der som grønlanderne i fangstdistrikterne for en væsentlig del lever af jagtdyr, løber en risiko for forgiftning, men et eller andet forhold synes at beskytte, for det viser sig, at hår og blod fra fangerdistrikternes beboere ikke indeholder så meget kviksølv og cadmium, som man måske skulle forvente. Den teori har været fremsat, at samtidig indtagelse af det ligeledes forurenende metal selen beskytter mod forgiftning med kviksølv.

Det er vanskeligt med sikkerhed at afgøre, hvorfra forureningen med tungmetaller stammer. Noget skyldes nok industrien, men andet må betragtes som en naturligt forekommende forurening, det gælder bl. a. kviksølv. Der er nu ved at spire en helt ny videnskabsgren frem, geomedicinen, der sammenholder jord-

bundsforhold, drikkevand og sygelighed. Nordmændene er førende på området og har taget initiativet til en meget omfattende undersøgelse af denne art i Nordskandinavien. De foreløbige resultater af denne undersøgelse blev fremlagt ved det internationale møde.

I alt blev der holdt mere end 200 foredrag, om formiddagen ved møder fælles for alle, om eftermiddagen i fem sideløbende møderækker. Der blev yderligere holdt mindre planlægningsmøder om fremtidigt internationalt samarbejde inden for bl. a. kvindeforskning, kuldeforskning og kræftforskning.

Det vægtige videnskabelige program var garneret af en række sociale arrangementer. Ved åbningshøjtideligheden sang grønlanderkoeret Mik, åbningsstalen blev holdt af inuitverdensforbundets formand Hans Pavia Rosing, og der blev vist udsnit af Knud Rasmussens film »Palo's Brudfærd«. Hotel Scandinavia's store aula var smykket af Udenrigsministeriets Jacobshavnsudstilling og af udstillingsgenstande udlånt af KGH. Mødedeltagerne var Ministeriet for Grønland's gæster ved en reception i Udenrigsministeriets nye receptionslokaler på Asiatisk Plads og blev modtaget på Københavns rådhus af overborgmesteren. Sommerens smukkeste vejr tilsmilede hele kongresarrangementet, der afsluttedes virkningsfuldt ved optræden af den grønlandske teatergruppe 'Tukaq'.

Under kongressen blev stiftet et internationalt selskab for arktisk medicin, og det blev besluttet, at det næste internationale møde skal finde sted i Alaska 1984.